

Sygn. akt V CSK 503/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 kwietnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący)

SSN Roman Trzaskowski (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

Protokolant Ewa Zawisza

w sprawie z powództwa R. Sp. z o.o. w W.

przeciwko [...] Szpitalowi [...] we W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 26 kwietnia 2019 r.,

skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego w K.

z dnia 29 czerwca 2017 r., sygn. akt IV Ca [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 9 września 2015 r. R. sp. z o.o. w W. domagała się zasądzenia od [...] Szpitala [...] we W. (obecnie [...] Szpital [...]; dalej - „Szpital”) kwoty 61.984,02 zł, obejmującej należność główną z tytułu dostawy odczynników i dzierżawy sprzętu oraz odsetki skapitalizowane na dzień 8 września 2015 r., z dalszymi ustawowymi odsetkami od wytoczenia powództwa.

W sprawie ustalono, że Szpital nie uiścił powódce należności za dostarczone mu - na podstawie umowy z dnia 25 kwietnia 2012 r. - odczynniki i materiały eksploatacyjne do analizatorów parametrów krytycznych oraz dzierżawę tych aparatów, w łącznej kwocie 46.314,43 zł, potwierdzonej fakturami wystawionymi w okresie od dnia 3 lipca do dnia 11 października 2012 r.

W dniu 7 grudnia 2012 r. powódka zawarła z M. S.A. w Ł. umowę (dalej - „Umowa gwarancyjna”), na podstawie której M. S.A. zobowiązała się do przeprowadzenia „restrukturyzacji wierzytelności”, tj. do przeprowadzenia wszelkich czynności faktycznych i prawnych mających na celu odzyskanie wierzytelności wraz z odsetkami za opóźnienie przysługujących powódce m.in. wobec Szpitala. Jednocześnie udzieliła powódce „gwarancji zapłaty”, tj. zapewniła, że na skutek działań M. S.A. pozwany wykona w terminie 14 dni swoje zobowiązania. W Umowie postanowiono, że jeśli w tym terminie restrukturyzacja wierzytelności nie doprowadzi do spłaty zobowiązań dłużnika, M. S.A. będzie odpowiadać za niedopełnienie obowiązku terminowego ich spełnienia przez dłużnika - do wysokości tych zobowiązań. Ustalono też, że M. S.A. „zwolni się” w całości od obowiązku naprawienia szkody, jaką powódka poniosła w związku z brakiem zapłaty przez dłużnika, przez zapłatę równowartości zobowiązań dłużnika, a po dokonaniu zapłaty, „na podstawie Umowy i przepisów prawa cywilnego” M. S.A. nabędzie roszczenia wobec dłużnika.

Pismem z dnia 21 grudnia 2012 r. M. S.A. zawiadomiła pozwanego, że spłaciła jego zobowiązania wobec powódki zgodnie z Umową gwarancyjną,

wskazując numery faktur - te same, które obejmują należności dochodzone w niniejszej sprawie.

Pismem z dnia 11 czerwca 2013 r. powódka poinformowała pozwanego o Umowie gwarancyjnej i wyjaśniła, że z chwilą zapłaty przez M. S.A. zobowiązanie Szpitala względem powódki wygasło.

Pomiędzy M. S.A. a Szpitalem toczyło się postępowanie o zwrot uregulowanych zobowiązań, jednakże powództwo zostało oddalone prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego we W. (sygn. akt IX C [...]).

W dniu 15 września 2014 r. powódka złożyła wniosek o zawezwanie Szpitala do próby ugodowej co do przedmiotowych roszczeń, jednakże do zawarcia ugody nie doszło.

W oparciu o przedstawione ustalenia, wyrokiem z dnia 20 października 2016 r. Sąd Rejonowy w K. oddalił powództwo, a wyrokiem z dnia 29 czerwca 2017 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił apelację powoda.

Sądy były zgodne, że zawarta między powódką a M. S.A. Umowa gwarancyjna jest umową o świadczenie przez osobę trzecią uregulowaną w art. 391 k.c. M. S.A. (gwarant) zagwarantowała w niej, że Szpital (osoba trzecia) zapłaci zaległe należności za dostarczone odczynniki i czynsz za dzierżawę aparatów, przez co stała się odpowiedzialna za szkodę powódki (beneficjenta gwarancji) poniesioną wskutek nieuiszczenia tych należności. Jednakże gwarant (M. S.A.) mógł zwolnić się od obowiązku naprawienia szkody, spełniając przyrzeczone świadczenie, co też nastąpiło.

Sądy zgadzały się także co do tego, że spełniając na rzecz powódki świadczenie pieniężne, do którego zobowiązany był Szpital, M. S.A. wykonała własne zobowiązanie z Umowy gwarancyjnej, co skutkowało wygaśnięciem zobowiązania Szpitala.

Sąd Rejonowy ocenił przy tym, że M. S.A. nie wstąpiła w prawa zaspokojonej powódki na podstawie art. 518 § 1 pkt 1 k.c., gdyż nie odpowiadała za dług Szpitala osobiście. Z tego względu przyjął też, że Umowa gwarancyjna nie miała na celu zmiany wierzyciela Szpitala i w związku z tym do jej zawarcia

nie była konieczna zgoda podmiotu tworzącego Szpital, o której mowa w art. 54 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 5 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (obecnie tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 2190 ze zm.; dalej - „u.d.z.l.”).

Z kolei Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że skoro M. S.A. uiściła należności Szpitala - co mogła uczynić w świetle art. 356 § 2 k.c. - powódka świadczenie to przyjęła i jednoznacznie uznała je za spłatę długu Szpitala, a Szpital nie sprzeciwił się tej zapłacie, zobowiązanie Szpitala wygasło. Kwestię ważności Umowy gwarancyjnej Sąd odwoławczy uznał za irrelevantną, wskazując, że najistotniejsze jest to, iż świadczenie spełnione przez M. S.A. miało podstawę prawną w stosunku między powódką a Szpitalem. W takim bowiem razie nie może być traktowane jako nienależne, choćby Umowa gwarancyjna była nieważna. Rozważania co do dopuszczalności rozliczeń między powódką a M. S.A. albo między M. S.A. a Szpitalem, Sąd Okręgowy ocenił jako „bezzasadne w układzie podmiotowym niniejszej sprawy”.

Sądy obu instancji uznały też jednolicie za bezzasadny wniosek powódki o zawiadomienie w trybie art. 196 § 1 k.p.c. M. S.A., wskazując, że powódka wywodzi swe roszczenia wobec Szpitala z umowy, a pozwanego nie łączyły z M. S.A. żadne stosunki umowne. Okoliczność, że M. S.A. mogłyby ewentualnie przysługiwać jakieś inne (od dochodzonego w pozwie) roszczenie (np. z bezpodstawnego wzbogacenia), nie uzasadnia zastosowania art. 196 k.p.c.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego w K. wniosła powódka, zaskarżając go w całości. Zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. art. 356 § 2 w związku z art. 391 k.c. w związku z art. 54 ust. 5 i 6 u.d.z.l., a także naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, tj. art. 380 w związku z art. 162 w związku z art. 196 k.p.c. w związku z art. 405 k.c. i art. 381 w związku z art. 162 w związku z art. 217 § 1 w związku z art. 227 k.p.c. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i zmianę orzeczenia przez uwzględnienie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania, w obu przypadkach z uwzględnieniem rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Naruszenia przepisów prawa materialnego powódka dopatrzyła się w przyjęciu, że zapłata M. S.A. na rzecz powódki skutkowałą wygaśnięciem długu Szpitala, podczas gdy - jej zdaniem - zastosowanie art. 356 § 2 k.c. należy uznać za wyłączone na podstawie art. 54 ust. 5 i 6 u.dz.l. w odniesieniu do zapłaty przez osobę trzecią na rzecz wierzyciela zakładu opieki zdrowotnej, uiszczonej w związku z czynnością prawną mającą na celu zmianę tego wierzyciela, dokonaną bez wymaganej zgody podmiotu tworzącego, o czym przesądza zakres i cel regulacji art. 54 ust. 5 i 6 u.dz.l.

Rozpatrując ten zarzut, należy przypomnieć, że zgodnie z art. 54 ust. 5 zd. 1 u.dz.l. czynność prawną mająca na celu zmianę wierzyciela samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej może nastąpić po wyrażeniu zgody przez podmiot tworzący, a w myśl art. 54 ust. 6 tej ustawy czynność prawną dokonana z naruszeniem (m.in.) ust. 5 jest nieważna.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego, nawiązującym do wykładni obowiązującego wcześniej - od dnia 22 grudnia 2010 r. - art. 53 ust. 6 i 7 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (tekst jedn.: Dz. U. z 2007 r., Nr 14, poz. 89 ze zm.), utrwalił się pogląd, że czynnością prawną mającą na celu zmianę wierzyciela samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej w rozumieniu art. 54 ust. 5 u.dz.l., jest każda czynność prawną, której skutkiem, choćby tylko pośrednim, jest zmiana wierzyciela, co dotyczy także gwarancji (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2017 r., I CSK 255/16, nie publ. oraz z dnia 9 listopada 2018 r., V CSK 497/17, nie publ.). Zarazem przyjmuje się, że w przypadkach dokonania przez wierzyciela zakładu opieki zdrowotnej takiej czynności prawnej bez wymaganej ustawą zgody, wykluczone jest nabycie wobec zakładu opieki zdrowotnej przez kontrahenta wierzyciela roszczenia, odpowiadającego roszczeniu wierzyciela, na jakiegokolwiek podstawie, a więc nie tylko tytułem przeniesienia na niego wierzytelności lub wstąpienia w prawa zaspokojonego wierzyciela, ale i na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu - jako roszczenia o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia. Byłoby bowiem obejściem ograniczenia przewidzianego w art. 54 ust. 5 u.dz.l.

dopuszczenie nabycia przez kontrahenta wierzyciela zakładu opieki zdrowotnej wobec tego zakładu roszczenia o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia wskutek zapłaty dokonanej w wyniku świadomego i niemającego podstawy prawnej działania w sferze jego interesu. W takim razie przyznaje się temu kontrahentowi, który dokonał zapłaty na rzecz wierzyciela, tylko roszczenie o zwrot nienależnego świadczenia wobec wierzyciela - odbiorcy zapłaty (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2017 r., I CSK 255/16 i tam przywoływane wcześniejsze orzecznictwo).

Do czynności objętych zakresem zastosowania art. 54 ust. 5 u.d.z.l. zaliczono też - do czego Sąd Najwyższy rozpatrujący niniejszą skargę kasacyjną się przychyliła - umowy gwarancji tożsame z Umową gwarancyjną, zakładające nabycie w ich następstwie przez M. S.A. roszczenia wobec Szpitala w rozmiarze odpowiadającym zaspokojonemu roszczeniu powódki (por. cyt. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2017 r., I CSK 255/16 i z dnia 9 listopada 2018 r., V CSK 497/17). Zarazem trafnie przyjęto, że dokonana w związku z taką umową gwarancyjną - zawartą bez wymaganej zgody podmiotu tworzącego i z tego względu nieważną - zapłata na rzecz powódki, nie może prowadzić do nabycia przez M. S.A. roszczenia względem Szpitala. Wprawdzie co do zasady dokonana przez osobę trzecią w oparciu o art. 356 § 2 k.c. spłata cudzego długu prowadzi do wygaśnięcia zobowiązania dłużnika w granicach kwoty uiszczonej wierzycielowi i - w braku podstaw do wstąpienia osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela oraz braku stosunku prawnego łączącego osobę trzecią z dłużnikiem - powstania na rzecz tej osoby trzeciej roszczenia o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia względem dłużnika, jednakże w rozpatrywanym przypadku zastosowanie art. 356 § 2 k.c. należy uznać za wyłączone na podstawie art. 54 ust. 5 i 6 u.d.z.l. W takim razie spełnienie świadczenia przez osobą trzecią (M. S.A.) nie powoduje umorzenia zobowiązania dłużnika (Szpitala) i nabycia względem niego roszczenia o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia, lecz jedynie - w związku z nieważnością Umowy gwarancyjnej - powstanie roszczenia osoby trzeciej o zwrot nienależnego świadczenia względem wierzyciela (powódki) na podstawie art. 405 w związku z art. 410 k.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2018 r., V CSK 497/17).

Jest to równoznaczne ze stwierdzeniem, że świadczenie spełnione przez M. S.A. na rzecz powódki nie mogło – w braku zgody organu tworzącego Szpital (brak tej zgody wynika z rozważań Sądów *meriti* jedynie *implicite*) - doprowadzić do wygaśnięcia jej roszczenia względem Szpitala, oraz koniecznością uznania zarzutu skarżącej za trafny.

Wobec powyższego bezprzedmiotowe stało się rozpatrywanie zarzutu naruszenia przepisów postępowania, opartego na założeniu, że M. S.A. przysługuje do Szpitala roszczenie na podstawie art. 405 k.c. (zarzut naruszenia art. 380 w związku z art. 162 w związku z art. 196 k.p.c. w związku z art. 405 k.c.) oraz zmierzającego do wykazania, iż M. S.A., dokonując płatności, działała w celu wykonania swojego zobowiązania wynikającego z zawartej Umowy gwarancyjnej, nie zaś w celu spełnienia świadczenia Szpitala czy zwolnienia go z długu (zarzut naruszenia art. 381 w związku z art. 162 w związku z art. 217 § 1 w związku z art. 227 k.p.c.).

Uchylając wyrok Sądu Okręgowego, Sąd Najwyższy miał na także na względzie konieczność ustosunkowania się do zarzutu Szpitala dotyczącego wysokości dochodzonych odsetek (por. k. 122).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.